

## BERNARDO GARRO, "OTXOLUA", OLERKARI

Itzultzaille ederra dogu Garro; Mundaka'n munduratu 1891-VIII-22'an-zan eta berton eta Bilbo-n bizirik, 1960-IX-14'an. Il aurreko urteetan sarri alkar ikusten genduan Gorbeia'ko mendi-bazterretan, oso menditar eta aize-zale zan-eta. Mendiaren, itxasoaren eta euskal izkuntzaren edertasunak ziran geinebat gure autugaiak, iñoiz amaitzen etziranak. Barruan daroaguna, aoz esaten. Musika-zale zan txistua ta gitarra joten ekiana.

Umetako griñak nekez oiltzen. Nik idatzi neban beiño-la: "Gure txikiak, kale ertzean edo-ta itxas-egian moltzoka jarrita atso zaar maiztuak zebiltzaten berriketa ta mormoxak entzutea eder zuan nunbait, itz-gaizto, irain eta aiñen-biraok sarri egozten omen zituzten abots-biurkera ta soin-dardarizu ta paristaz. Garrogaztea aieri belarriak itsatsita egoten omen zan, kukuka bezela; orduntxe jaso zizkigun ark zeinbat ipui, esaera, esaldi, supita, itz-zuur, aien ezpanetarik berak onturatu gabe irtenak ez gutxi. Benetako auzi ta korapilloak erabili zituen, ortaz, itzulpenak egiterakoan; kalean ikasu zuen aditza bere aldietan etzan, ziur asko, eskelan erderaz ikasten bat zerorrena beintzat. Euskeraz ta erderaz kalean entzun eta ikasia irabiotu oi zuen bere kautan eskolan aditzen zuenakin berdinduz. Orrela egin zuen, alegia, bere elebitza. Bietan ederki mintzatzen zan, baita idatzi ere" (*Euskal Literatura*, IV, 107 or.).

Euskal garra ekarren barne. Gazte zala gipuzkoar gazte batzukaz artu-emonan izan eban; baita euskal nobela batzuk irakurteko erea be. Añibarro'ren *Esku-Liburua* gogoko izan jakon, berak diñoskunez. Izparringi, astero-ko, bertso-paper eta olakoak, barriz, aspertu barik iruntsi oi ebazan. Era orretan, euskeraren zirkuntzulo guztiekin jabetu zan gaztetatik.

Emeretzi urtedun zer-edo-zerk eraginda Argentina'ra joan zan. Zetara? Lanera? dakiguna, zera da: zazpi urteren buruan Mundaka'ra biurtu zala barrero, "euskaldun internazionala" eginda, ain zuzen. Euskalerrri osoko euskaldunakin itz egiteko gai zala etorri jakun etxera. Bere idaztietan be orrela agertzen jaku.

Euskaltzaiña zan. Ikas-griñak aurrera garoaz sarri, ta Garro be sortzetiko min ezin eutsi orri jarraituz, ikasi ta ikasi ibili jakun. Eta idazteko lera? Noiz sortu jakon? Ortarako une berezi bat bear, akulu eragillea. Niretzat euki nebazan irakasleak izan ziran bide, ni idazle izateko.

Otxolua'ri —ezizen au atsegin jakon berari—, berak diñoskunez, Kirikiño'k emon eutson aukera, 1924'an. Batzaldi bat eratu eban onek, itz ezkerretik eskuira naiz eskuitik ezkerredera bardin irakurten diranen sariketa. Ibillia atzera egitea nunbait. Kirikiño ona gauzai guztiz emona zan, idazleak sortu ta bizkortzeko berebiziko gaiak zirala-ta.

Garro'k pilloa bialdu eban batzarrera, onakoekin osoturik. Ona bi: "An atzo arro zana, senarran esanaz orra oztzana"; "Aita, itxi aita"; orrelaxe eun esaldiraño, neurkera guztikoak. Baiña esaldi bi besterik bialdu ez ebazan and reiño batek irabazi eban leiaketa-saria, esaldi bata izan be konkurtsora azaldu ziranetatik luzeena izan zan, eta saria luzeenarentzat iragarrita egoan. Garro'k aipamena izan eban.

### EUSKAL IDAZLE

Gerorakoan, bere bizitzaldi guztian kontixu, Mundaka inguruko albistak eta barriak bialdu oi zituan astero Bilbo'ko "Euzkadi" egunerokora ta "Euzkerea" aldizkarira: agerkari bi oneitan azalduko ditu bere lanik geienak. Erriko izparrak beti etozan ipuin, jazoriko edo edesti-txatalen batekin amai lez txukun jantzita. Bertsoz be ainbat olerki ta alegitxo ditu biotan. Batzuk bere kabuz egiñak, eta beste batzuk ingelesetik-eta itzuliak.

Ona Garro'ren lanik beiñenak:

"Euzkeraea"-n: 1) *Voronoffkék be ezin duana* (192?); 2) *Bijar Dontiane-ra* (1929); 3) *Ortuzar'tar Errobusten Jauparija* (1929); *Nai dogune* (1930).

Gero itzulpen eder bat emon euskun, goralpen aundiak artua eta oraintsu be bigarrenez argitara emona: *Bertolda'ren maltzurkeri zurrak eta Bertoldin'en txaldankerin barregarriak* (Bilbao, 1932), Verdes Atxirika'tar Emeteri'ren irarkolan. 183 orrailde, azken iztegi luze bategaz. G. Cessare Della Croce italiarrak idatzia euskeraz, Itzulpen au, zatika, "Euzkadi"-n agertu zan lenengo.

"Euzkadi"-n: 1) *Pisti patariak* (1934); 2) *Kurutze eginda dagon lekuan* (1935); 3) *Abere dontsuak* (1936); 4) *Euskalerrriko abere-pizttak*; 5) *Abere Ipuñak, kontu-kontari esanak*; 6) Lapurditar J. Barbier'en "Ixtorio-Mixerio", ipuin sailla; 7) *Euskerazko Toki-izenak* (Euskera, 1956); 8) *Lau Ebanjelioak*, I. Goma'ren "Evangelijs concordados" euskeraz, oindiño ergitaldu barik.

Idazle ontzat jo eben bere garaikoak. Eta orrela da, izan be. "Ona-idazten dau Lizardi'k-, ezin polikiago ari dan idazle bat... Otxolua'ren idazki mamia, Mundaka'ko berriez ta zenbait goxoki geiagogz ornitua... Bizkaiera giartsu egokia oi derabil, ta itz-aukeratze ta are asmagintzan ere zolia da. Euskerak Bizkai aldean ditu idazle bikaiñenetakorik irudi zait" (*Itz-lauz*, 1934, 88 or.). Eta Orixe'k: "Lagun eta irakasle dut Otxolua... Euskalerriko guztiko idazleen artean txukunenetakoa".

**OLERKARI**

Olerkari legez be egin euskuzan bere saioak. Ba-daukaz poesi bitxi ariñak, berak bere jitez egiñak eta itzuliak, ingelesetik eta portugaleratik. Eta kanta letrak ugari; txistua, gitarrea eta pianua jotzen zitan Garro'k, eta kantatzeko bear ebezanai letrak berak jarten eutsezan. Onakoak edo:

"Kabeliña, kabeliña,  
kabeliña biotzkoa;  
nire maitetxuagana,  
nire maiteagana oa".

Noizik bein izan oi ebazan gitarrea artu, Iparragirre lez ibilli ta bertso barriak saldu ta kantatzeko tentaldiak. Baiña "ez gagoz Iparragirre'rena egiteko" esaten eban.

Nik onako lau sartu nituan neure "Milla Euskal Olerki Eder" liburuan, au da: "Neure ondotxutik nora?", "Lander maitemindua", "Itxaro, txoritxo" ta "Jai-li-li". Irakur egizu euroatik bigarrena, ots, "Lander maitemindua":

"Bidaztiak udan gerizra,  
ur baretan untiak aizea...  
Batze bere landerrak billatzen  
al dauan lez abaroa:  
mundu onetan gogait egiñik,  
jasan bai dot asko samiñik,  
ene biotz gaizoak zugana  
bultzez, maitea, naroa.  
Izan zakidaz abaro,  
geriza ta aize naro  
ene bizitza lander samin onetan.  
Itxi egidazu uste izaten  
izango gareala, egun baten,  
zu nire erregin,  
ni zure senarra ta jopu benetan.  
Oi, nire atsegin?"

Esan dogunez, zazpi bat urte erre ebazan Argentina'n, gazte zalarik. An ezagutuko zituan "gautxoak"; "Baneban nik izan" deritxon poesian beintzat alako baten erostak abesten ditu. Ona poema orren zatiño bat:

"Baneban nik izan,  
baneban;  
zaldi bat  
txikar-oriskea,  
zaala ta mizkea;  
"Petiso" edo dana-dala neritxon,  
iñoiz ezin geldirik egon,  
bizkorra zalako,  
ta lasterra, oi ez lako;  
"musuz-atze"-ren aldia emonda be  
lasterketa guztietan bera zan yabe.  
A zan zaldiyaren yayua,  
neure zaldi-txiko "bayua"!

AITA ONAINDIA

**ARPIDETZEKO TXARTELA**

ZER aldizkaria artu gura dot eta bialdu egidazue zuzenbide onetara:

..... 'tar .....  
 ..... kalean (auzoan) ..... zenbakian  
 ..... errian, ..... errialdean (probintzian)  
 Arpidetzea ordaintzeko ..... diru-etxera (bankura) bialdu ordaintxartela, an daukadan ..... zenbakidun diru-kontura.